

УДК 349.6

DOI <https://doi.org/10.32847/ln.2019.9.09>

Генералов О.М.

студент 4 курсу

господарсько-правового факультету

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ЕКОЛОГІЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ БІЗНЕСУ

Постановка проблеми. Соціальна відповідальність нині розглядається як необхідний елемент корпоративної діяльності і складається з багатьох елементів, серед них є екологічна відповідальність, що виходить за межі розгляду її виключно як вид юридичної відповідальності. Вона полягає у свідомому ставленні суб'єктів господарської діяльності, зокрема у забезпеченні здорових і безпечних умов праці, екологізації бізнесу (енергозберігаючі, екологічно безпечні технології), транспарентності в діяльності компаній (прозорість та відкритість), гармонізації взаємин із працівниками, надання соціальних послуг (у сфері охорони здоров'я, дозвілля, рекреації). В одних країнах вона інтегрована в державну політику, в інших є виключно прерогативою компаній. Ґрунтовне розуміння необхідності впровадження екологічної відповідальності як складової частини корпоративної соціальної відповідальності (КСВ), створення відповідних умов та практична реалізація, з огляду на особливості українського бізнесу, є нагальним завданням для України, а саме для реалізації стратегічного курсу на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі.

Огляд останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем екологічної відповідальності та імплементації соціальної відповідальності бізнесу приділяли увагу в своїх працях такі українські науковці, як С.Ю. Лукаш, М.Ю. Притула, М.М. Сливка та інші.

Формулювання завдання дослідження. Метою цієї статті є висвітлення соціальної та юридичної сутності, передумов, процесу

імплементації та значення екологічної відповідальності як складової частини соціальної відповідальності бізнесу в Україні, європейського досвіду та необхідності зазначених змін в Україні.

Виклад основного матеріалу. Підприємницьке середовище є невід'ємною частиною громадянського суспільства, а зрілість громадянського суспільства напряму пов'язана зі зрілістю підприємництва. Вплив підприємництва відчутний в усіх сферах суспільного життя: в економічній (бізнес формує ВВП країни, забезпечує значні надходження до бюджету, сприяє науково-технічному прогресу), політичній (що полягає в взаємодії органів державної влади та місцевого самоврядування, й від розвитку бізнесу істотно залежить місце та авторитет України у світі, що глобалізується), культурній (бізнес створює сприятливий ґрунт для практичної реалізації індивіда і водночас сприяє піднесенню національного духу та гордості).

З огляду на таку важливу роль і таку свободу вибору діяльності, цілком логічним є те, що на підприємництво покладається відповідальність, а саме юридична та соціальна, які, своєю чергою, справляють вагомий вплив й на екологічну сферу. Відповідальність, безумовно, виступає парною категорією зі свободою волі. Якщо воля – це перехід суб'єкта від думки до практики, то і практика має бути не просто вольовою, а й відповідальною. Але це означає, що відповідальність має бути практичною та пов'язаною з конкретними засобами, що змушують сторони соціальної

взаємодії виконувати зобов'язання, що впливають із цього процесу [1, с. 98].

Корпоративна соціальна відповідальність (КСВ) – це ті зобов'язання, які беруть на себе компанії, підприємства, бізнес-групи для вирішення суспільно значущих проблем як у рамках самої бізнес-спільноти, так і за її межами, тобто на муніципальному регіональному, національному, а й іноді на глобальному рівнях, передбачає певний рівень добровільного відгуку на соціальні проблеми з боку організації щодо того, що лежить за межами визначених законом і регулюючими органами вимог або ж над ними. Також це філантропічна діяльність, яка може виражатися в будівництві соціально значущих інституцій, енергозаощадженні, підтриманні безпеки та високої якості продукції без забруднень навколишнього середовища, залученні інвестицій у розвиток і поліпшення регіону, умов праці персоналу.

Екологічна відповідальність бізнесу є частиною корпоративної соціальної відповідальності. Екологічна відповідальність передбачає не тільки і не стільки компенсацію шкоди, якої завдає діяльність бізнес-компаній навколишньому середовищу, скільки здійснення запобіжних заходів, тобто принципу незаподіяння екологічної шкоди, реалізація якого змушує підприємства активно використовувати екологічні інновації (технологічні, сервісні, організаційні), а також дії, спрямовані на захист і поліпшення стану навколишнього середовища, що виходять за рамки того, що компанії зобов'язані робити за законом.

Для розуміння необхідності в розвитку законодавства у цій сфері доцільно згадати й про вклад Б. Коммонера, американського еколога, біолога, та політика, котрий ще на початку 1970-х років сформулював 4 закони, що відіграють важливе значення у процесі здійснення підприємницької діяльності.

Перший із них («усе пов'язане з усім») означає, що між усіма компонентами в навколишньому середовищі є взаємозв'язок.

Другий, «усе мусить кудись діватися», стосується проблеми відповідального використання ресурсів, утилізації відходів, застосовується, як приклад, у процесі будівництва, виробництва, побудови логістичних зв'язків підприємства.

Третій та четвертий закони тісно пов'язані: «природа знає краще» та «ніщо не дається задарма», тобто втручання людини в процеси природи з метою її покращити чи змінити або інший будь-який вплив на довкілля, навколишнє середовище, має наслідки, а отже, на це треба зважати та робити це відповідально.

Н. Пахомова, А. Ендрес, К. Ріхтер виокремлюють 3 підходи до визначення сутності екологічної відповідальності: неокласичний, інтегрований економіко-етичний та радикально екологічний. Неокласичний підхід передбачає оцінку дій корпорацій у розрізі їхнього впливу на економічну ефективність та суспільний добробут. Інтегрований економіко-етичний підхід передбачає врахування етичних факторів у процесі прийняття управлінських рішень. Радикально екологічний підхід має різні форми прояву: екофемінізм, соціальна екологія, захист прав тварин, теорія екологічних співтовариств тощо [2, с. 544].

Питання екологічної відповідальності стають дедалі актуальнішими для вітчизняних підприємств. Це пов'язано з групами причин: по-перше, відбувається швидке забруднення навколишнього середовища і вичерпання природних ресурсів; 2) зростає інформованість і зацікавленість населення щодо екологічних умов життя, відповідно, влада та підприємства повинні реагувати на ці запити; 3) поширення принципів відкритості та прозорості діяльності компаній робить доступною будь-яку, в тому числі екологічну, інформацію про функціонування компанії, в той час як значення гарного іміджу підприємства дедалі збільшується; 4) зростає інтерес потенційних інвесторів до інформації про конкурентоспроможність компанії, її вплив на навколишнє середовище, соціальну відповідальність [3, с. 14].

Про складну екологічну ситуацію в Україні яскраво свідчить те, що в рейтингу країн за Індексом екологічної ефективності 2018, підготовленим Єльсинським і Колумбійським університетами у співпраці з Всесвітнім економічним форумом, Україна посіла аж 109 місце зі 180 країн, між Туреччиною та Гватемалою (для порівняння, Польща в рейтингу зайняла 50 місце [4]).

Відповідно до тексту ЗУ «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» процеси глобалізації та суспільних трансформацій підвищили пріоритетність збереження довкілля, а отже, потребують від України вжиття термінових заходів. Протягом тривалого часу економічний розвиток держави супроводжувався незбалансованою експлуатацією природних ресурсів, низькою пріоритетністю питань захисту довкілля, що унеможливило досягнення збалансованого (сталого) розвитку. Зокрема, визначається, що першопричинами екологічних проблем України є: низький рівень розуміння в суспільстві пріоритетів збереження довкілля та переваг збалансованого (сталого) розвитку, недосконалість системи екологічної освіти та просвіти; незадовільний рівень дотримання природоохоронного законодавства та екологічних прав і обов'язків громадян; незадовільний контроль за дотриманням природоохоронного законодавства та забезпечення невідворотності відповідальності за його порушення [5].

Запровадження загальної державної стратегії сталого розвитку має базуватись на ґрунтовному розумінні сутності цієї концепції як громадянами країни, так і корпораціями. Українська модель КСВ знаходиться на початковому етапі становлення. Їй притаманні безсистемність і непослідовність, до того ж цей процес не є тривалий і безперервний. КСВ навіть не є частиною бізнес-стратегій підприємств і не має необхідної підтримки від власників і топменеджменту, не кажучи вже про те, щоб бути одним з основних елементів корпоративної культури.

Вітчизняні корпорації зазвичай намагаються декларувати визначні здобутки в реалізації природоохоронних, енергозберігаючих і навіть освітніх програм. Проте насправді реалізація більшості заходів є погано скоординованою з органами державної влади та громадськістю, форми прояву екологічної відповідальності бізнесу відображають погане розуміння топменеджментом базових принципів КСВ, отже, не дають бажаного суспільного ефекту [6, с. 164].

Концепцію сталого розвитку було сформульовано на конференції ООН із проблем навколишнього середовища і розвитку, яка відбулася в червні 1992 р. у Ріо-де-Жанейро. Вона охоплює 3 аспекти людської діяльності: економічний (ефективне поєднання економічних ресурсів у виробничих процесах із метою мінімізації витрат та максимізації прибутку за умови забезпечення належної споживчої якості продукції), екологічний (економне використання сировини, енергії, природних ресурсів, контроль над викидами та їх мінімізація, утилізація виробничих відходів, мінімізація негативного впливу продукції на навколишнє середовище, дотримання екологічних прав громадян, працівників), соціальний (організація безпечних і комфортних умов праці, дотримання трудового і податкового законодавства, принципів соціального партнерства, участь у реалізації регіональних та національних соціальних і екологічних проєктів) та передбачає існування збалансованого розвитку, забезпечуючи змогу бізнесу зростати, громадянам – задовольняти свої потреби, зберігаючи при цьому природні екосистеми.

Згідно з її основними положеннями: в центрі уваги постає людина, яка має право на здорове життя в гармонії з природою. У зв'язку з цим охорона навколишнього природного середовища має стати невід'ємною частиною процесу розвитку і не може розглядатися окремо від нього, а задоволення потреби розвитку та збереження навколишнього природного середовища має поширюватися не лише на нинішнє, але й на майбутні покоління [7, с. 89].

Ця концепція тісно пов'язана з концепцією потрійного критерію, згідно з якою бізнес має будуватися в такий спосіб, що підприємці мають брати до уваги не тільки фінансові показники, але також соціальні та екологічні результати діяльності компанії, керуючись такими основними критеріями: людина, планета, прибуток.

15 вересня 2017 року Уряд України представив Національну доповідь «Цілі сталого розвитку: Україна», в якій визначив пріоритетами державної політики в цьому контексті оптимізацію використання природних ресурсів та зниження енергоємності, а також мінімізацію негативного впливу на довкілля шляхом переходу до моделі зеленої економіки. Це передбачає запровадження моделі циркулярної економіки, тобто створення системи, яка за своїм наміром та замислом є відновною, насамперед, шляхом орієнтації на енергозбереження, регенеративне екологічно чисте виробництво та споживання, оптимізація виробничо-збутових ланцюжків продовольства з метою мінімізації втрат на всіх етапах життєвого циклу, обмеження використання небезпечних хімічних речовин і їх потрапляння в довкілля шляхом запровадження міжнародних стандартів та удосконалення управління процесами життєвого циклу продуктів, застосування сучасних технологій і практик поводження з відходами виробництва та споживання [8].

Основи екологічних відносин, у тому числі корпоративної та екологічної відповідальності, регулюються Конституцією України, зокрема ст. 3 Конституції України проголошує, що людина, її життя і здоров'я визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Держава відповідає перед громадянами за свою діяльність, що охоплює діяльність у сфері охорони навколишнього природного середовища [9].

Ст. 16 Конституції України покладає обов'язок на державу забезпечувати екологічну безпеку і підтримувати екологічну рівновагу на території України, у тому числі подолати

наслідки Чорнобильської катастрофи та зберегти генофонд українського народу [9].

У ст. 50 зазначено, що кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди [9].

В.Л. Бредіхіна трактує право громадян на безпечне навколишнє природне середовище як сукупність закріплених у законі і гарантованих державою юридичних можливостей громадян реалізовувати свої інтереси в екологічно безпечному природному оточенні [10, с. 45].

Кожному гарантується право вільного доступу до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на її поширення. Така інформація ніким не може бути засекречена [9].

За ст. 66 Конституції України кожен зобов'язаний не заподіювати шкоду природі, культурній спадщині, відшкодувати завдані ним збитки [9].

Логічним продовженням цієї статті є ст. 12 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», яка покладає на громадян такі обов'язки: берегти природу, охороняти, раціонально використовувати її багатства відповідно до вимог законодавства про охорону навколишнього природного середовища, здійснювати діяльність із додержанням вимог екологічної безпеки, інших екологічних нормативів та лімітів використання природних ресурсів, не порушувати екологічні права і законні інтереси інших суб'єктів, вносити штрафи за екологічні правопорушення, компенсувати шкоду, заподіяну забрудненням та іншим негативним впливом на довкілля та ін. [11].

Одним із головних принципів екологічної відповідальності бізнесу є принцип звітності, він є тим інструментом, який інформує всіх заінтересованих сторін про дотримання принципів корпоративної соціальної відповідальності та внесок корпорації у забезпечення сталого розвитку суспільства. В європейських країнах нефінансову звітність склада-

ють та подають у різних формах, серед яких основними є звіт із прогресу Глобального договору ООН та звіт зі сталого розвитку Глобальної ініціативи зі звітності. Більшість впливових міжнародних організацій, таких як Організація Об'єднаних Націй (ООН), Світовий банк, Організація з економічною співробітництва та розвитку, Міжнародна організація праці (МОП) тощо, мають також встановлені принципи, стандарти, вимоги до звітності у сфері корпоративної соціальної відповідальності.

Окремі країни ЄС (Данія, Фінляндія, Франція, Швеція) запровадили для великих компаній обов'язковий принцип підготовки нефінансової звітності – «Відзвітуй або поясни». Важливим заходом урядової підтримки екологічної відповідальності бізнесу в більшості країн ЄС стало формування системи стимулів розвитку соціально відповідального маркетингу через запровадження так званого «соціального», «органічного» та «екологічного маркування» – дозволу використовувати спеціальні позначки на товарах, що свідчать про дотримання виробниками відповідних критеріїв виробництва та утилізації продукції [12, с. 113].

У Законі України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» міститься норма, згідно з якою за результатами діяльності середні та великі підприємства складають звіт про управління – документ, що містить фінансову та нефінансову інформацію, яка характеризує стан і перспективи розвитку підприємства та розкриває основні ризики і невизначеності його діяльності [13].

У Методичних рекомендаціях щодо складання звіту про управління зазначено, що «великим підприємствам, середня кількість працівників яких на дату складання річної фінансової звітності перевищує критерій у 500 працівників, рекомендується включати у звіт про управління нефінансові показники діяльності, що містять інформацію щодо впливу його діяльності, зокрема, на довкілля, соціальні питання, у тому числі питання соці-

ального захисту працівників підприємства, поваги прав людини, боротьби з корупцією та хабарництвом». Тобто навіть для великих підприємств не є обов'язковим складання частини нефінансової звітності, що стосується впливу на навколишнє середовище, що значно знижує соціальну відповідальність бізнесу [14].

Одним із першочергових кроків на шляху до формування сприятливих умов для ведення соціально відповідального бізнесу в Україні та покращення нормативно-правової бази в державі, яка б сприяла цій діяльності, є необхідність створення центру координації, платформу для діалогу між бізнесом та іншими стейкхолдерами, заснування окремого урядового департаменту або іншої урядової інституції, відповідальної за КСВ.

Після того, як Україна приєдналася до Декларації про міжнародні інвестиції та багатонаціональні підприємства, стала асоційованим членом Комітету з інвестицій ОЕСР, при Міністерстві економічного розвитку і торгівлі було запроваджено Національний контактний пункт. Його завданнями є розроблення проєктів нормативно-правових актів, зокрема Концепції реалізації державної політики у сфері сприяння розвитку соціальної відповідальності бізнесу в Україні, заходів щодо імплементації принципів і стандартів ведення відповідального бізнесу в Україні, сприяння вирішенню питань у разі порушення суб'єктами господарювання Керівних принципів ОЕСР для багатонаціональних підприємств шляхом розгляду скарг від постраждалої сторони (профспілок, споживачів, неурядових організацій, бізнес-партнерів) та налагодження тристороннього діалогу між органами державної влади, представниками бізнесу і постраждалою стороною, надання допомоги в розробці взаємовигідного рішення.

Відповідно до Керівних принципів ОЕСР підприємства зобов'язані організувати та підтримувати систему збирання та оцінки інформації про вплив на навколишнє середовище, зобов'язані у відповідний час нада-

вати інформацію суспільству та працівникам про можливий негативний вплив їх діяльності на навколишнє середовище, оцінювати можливі наслідки щодо екології, здоров'я людей та політики безпеки, пов'язані з виробництвом, товарами і послугами корпорацій протягом всього часу їх існування і направляти рішення у відповідні органи з метою уникнути, або коли це неможливо, пом'якшити їх, постійно шукати нові можливості для вдосконалення своєї діяльності в сфері захисту навколишнього середовища [15].

Тим не менш, відповідно до опитування, проведеного у 2018 році, лише 8% опитаних компаній (32 компанії) знають про створення Національного контактного пункту, а правила ОЕСР регулюють діяльність саме багатонаціональних підприємств, а не бізнесу в Україні загалом [16, с. 32].

Відповідальність в екологічному праві є важливим складовим елементом правового забезпечення раціонального природокористування, відновлення екологічних об'єктів і охорони довкілля. Розглядаючи планету як кінцеву зацікавлену сторону (стейкхолдера) в рамках цієї концепції, бізнес має нести відповідальність за шкоду, завдану навколишньому середовищу.

Суть екологічної відповідальності виявляється через три основні функції – стимулюючу, компенсаційну та превентивну – і полягає у збереженні стійкого балансу економічних та екологічних інтересів у процесі господарської діяльності на основі попередження, скорочення та відновлення втрат у природному середовищі [3, с. 16].

Екологічна відповідальність передбачає, насамперед, відповідні програми захисту навколишнього середовища, економного споживання природних ресурсів, повторного використання й утилізації відходів, організації екологічно безпечних транспортних перевезень, поширення норм і систем екологічної сертифікації продукції і технологій, що забезпечують мінімальний негативний вплив на навколишнє середовище в усьому світі тощо.

У національній доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна» Уряд України визначив, що однією з них є удосконалення та розвиток державної системи природоохоронного управління, зокрема посилення відповідальності за шкоду, заподіяну довкіллю, відповідно до міжнародних зобов'язань України [8].

В європейських країнах екологічні санкції є інструментом скорочення небезпеки, який допомагає змусити правопорушників приймати швидкі дії, з метою зменшення або запобігання шкоди навколишньому середовищу або здоров'ю людей. У таких країнах досконало розроблена система адміністрування екологічних податків: у нормативно-правових актах визначено основні екологічні правопорушення, серйозність та розміри штрафів, відповідно до заподіяного правопорушення суб'єкти накопичують бали, які потім переводяться у грошове вираження.

Серед основних перешкод для здійснення КСВ заходів для українських компаній зазначені нестабільна політична ситуація в країні (48%), недосконалість нормативно-правової бази в державі щодо сприяння реалізації соціальної відповідальності (46%), брак коштів. Порівняно з показником 2010 року значення останнього фактора зменшилось з 72 до 37%, це пояснюється, передусім, не зміцненням фінансової бази українських підприємств, а зміною ставлення до корпоративної соціальної відповідальності як до сфери, що потребує великих інвестицій, та зростанням негативного впливу зовнішніх факторів. Також було названо такі перешкоди, як податковий тиск, недостатність інформації і досвіду у процесі впровадження програм/заходів із соціальної відповідальності, відсутність державних та недержавних організацій для надання допомоги [17, с. 3].

Екологічна корпоративна відповідальність, як власне і корпоративна соціальна відповідальність, потребує комплексного впровадження. Заради стимулювання практичної її реалізації в Україні, звернувши увагу на досвід США, європейських країн

й на особливості українських реалій, варто зробити такі кроки:

– введення для великих та державних компаній обов'язкового розкриття нефінансових показників у щорічному звіті, відповідно до Європейської Директиви 2013/34/ЄС, 2014/95/ЄС;

– розробка національної політики з КСВ, орієнтуючись на міжнародні стандарти (серії ISO, EMAS, а також OHSAS, SA, AA), Глобальний договір ООН, Декларацію МОП основних принципів та прав у сфері праці, принципи, прийняті на Кооському «круглому столі» (The Caux Round Table), «Глобальні принципи Салівана», Хартію правильної корпоративної поведінки «Кейданрен» (The Keidanren Charter for Good Corporate), Принципи всесвітньої корпоративної відповідальності «Benchmarks», Глобальну ініціативу звітності (GRI), Європейську соціальну хартію, індекси соціально відповідального інвестування (FTSE4 Good, Euronext Vigeo Emerging 70), американську програму розвитку акціонерної власності робітників і службовців (ESOP);

– запровадження системи грантів та субсидій із метою заохочення КСВ;

Анотація

У статті розглянуто питання визначення соціальної та юридичної сутності, принципів, функцій, передумов, значення екологічної відповідальності як невід'ємної складової частини соціальної відповідальності бізнесу та перешкод у процесі імплементації в українських реаліях. Наведені статистичні дані, що свідчать про складну екологічну ситуацію в Україні. Звертається увага на наявний зв'язок між екологічною відповідальністю бізнесу та впровадженням концепції збалансованого (сталого) розвитку моделі циркулярної економіки, що є необхідним кроком в умовах глобалізаційних процесів і прагнення України до повноправного членства в Європейському Союзі.

Надано аналіз українського законодавства з метою визначення нормативних меж відповідальності бізнесу; виділено, які кроки були зроблені державою для формування відповідального бізнесу в Україні, у тому числі після приєднання України до Декларації про міжнародні інвестиції та багатонаціональні підприємства та появи Національного контактного пункту; зазначено про необхідність нормативно-правових змін.

Запропоновано здійснити такі кроки для спонукання бізнесу до відповідальної діяльності: запровадити для великих та державних компаній обов'язкове розкриття нефінансових показників у щорічному звіті; розробити, орієнтуючись на міжнародні стандарти та досвід, ефективну комплексну національну політику з корпоративної соціальної відповідальності та платформу для діалогу між бізнесом та іншими стейкхолдерами та сприяння її популяризації,

– зміна податкової політики в державі й вжиття ефективних заходів щодо протидії корупції;

– створення ефективної платформи для діалогу між бізнесом та іншими стейкхолдерами та сприяння її популяризації, зокрема й Національного Контактного пункту.

– залучення бізнес-асоціацій та неурядових (громадських) організацій до процесу реалізації КСВ.

Висновки. Узагальнюючи вищезазначене, звертаємо увагу на те, що екологічна відповідальність як складова частина корпоративної соціальної відповідальності є необхідною умовою для подальшого розвитку бізнесу, захисту довкілля, забезпечення конкурентоспроможного становища України на глобальному рівні. Впровадження концепції сталого розвитку є нагальним завданням для України і можливе шляхом реалізації елементів екологічної відповідальності в Україні за умови створення ефективної нормативно-правової бази, спонукання бізнесу до такої діяльності, подальшої просвітницької роботи у цьому напрямі та контролю від держави та громадянського суспільства.

зокрема й Національного Контактного пункту; змінити податкову політику в державі й вжити ефективних заходів щодо протидії корупції; запровадити системи грантів та субсидій із метою заохочення до такої діяльності; сприяти залученню представників бізнес-асоціацій та неурядових (громадських) організацій для контролю, просвітницької, дорадчої діяльності за процесом реалізації корпоративної соціальної відповідальності.

Ключові слова: екологічна відповідальність бізнесу, корпоративна соціальна відповідальність, екологія, бізнес, вплив на довкілля, сталий розвиток.

Generalov O.M. Environmental responsibility as a component of corporate social responsibility

Summary

In the article considered the issues of defining the social and legal nature, prerequisites, implementation process and importance of environmental responsibility as a component of corporate social responsibility in Ukraine, experience of Europe and the need for legal changes in Ukraine.

In the article considered the issues of defining social and legal nature, principles, functions, prerequisites, the importance of environmental responsibility as an integral component of corporate social responsibility and obstacles in the process of implementation in Ukrainian realities. Statistics are presented that indicate a difficult environmental situation in Ukraine. Attention is drawn to the existing link between environmental responsibility of business and the establishment of the concept of balanced (sustainable) development, the model of circular economy, which is a necessary step in the conditions of globalization processes and Ukraine's aspiration for full membership in the European Union.

The analysis of the Ukrainian legislation is given in order to determine the normative limits of business responsibility; highlighted what steps have been taken by the state to form responsible business in Ukraine, including that one's made after Ukraine's accession to the Declaration on International Investments and Multinational Enterprises and the creation of a National Contact Point; the need for legal changes was also mentioned.

It is suggested that the following steps should be taken to encourage business to act responsibly: Introduce mandatory disclosure of non-financial metrics for large and state-owned companies in the annual report; to develop, based on international standards and experience, an effective comprehensive national corporate social responsibility policy and a platform for dialogue between business and other stakeholders and to promote it, including the National Contact Point; change tax policy in the country and take effective measures to counteract corruption; introduce grants and subsidies systems to encourage such activities; to promote involvement of representatives of business associations and non-governmental organizations for the control, educational and advisory activities in the process of realization of corporate social responsibility.

Key words: environmental responsibility of business, corporate social responsibility, ecology, business, environmental effect, sustainable development.

Список використаних джерел:

1. Овчинников Г.К. Социальная и классовая ответственность бизнеса *Alma mater : Вестник высшей школы : ежемес. науч. журн.* 2013. № 12. С. 98.
2. Пахомова Н.В., Зндрес А., Рихтер К.: Экологический менеджмент Санкт-Петербург : Питер. 2003. 544 с.
3. Грiшнова О.А., Брiнцева О.Г. Впровадження екологічної відповідальності в практику менеджменту вітчизняних підприємств. *Вісник КНУ ім. Тараса Шевченка. Серія: Економіка.* 2013. № 151. С. 12–18.

4. Індекс екологічної ефективності 2018. URL: <https://epi.envirocenter.yale.edu/epi-topline> (дата звернення: 01.11.2019).
5. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року : Закон України від 28.02.2019 р. № 2697-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2697-19> (дата звернення: 01.11.2019).
6. Притула М.Ю. Економічні форми реалізації екологічної відповідальності корпорацій : дис. ... канд. екон. наук. Рівне, 2017.
7. Балюк Г. Проблеми законодавчої регламентації та реалізації в Україні екологічної складової концепції сталого розвитку. *Право України*. 2011. № 2. С. 85–94.
8. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України Національна доповідь «Цілі сталого розвитку: Україна» від 15.09.2017 р. URL: http://un.org.ua/images/SDGs_NationalReportUA_Web_1.pdf (дата звернення: 01.11.2019).
9. Конституція України : Конституція, Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 01.11.2019).
10. Бредіхіна В.Л. Право громадян на безпечне навколишнє природне середовище : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2005.
11. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25.06.1991 р. № 1264-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1264-12> (дата звернення: 01.11.2019).
12. Супрун Н.А., Гаманюк О.І. Корпоративна соціальна відповідальність як стратегія управління спільними ресурсами. *Український соціум*. 2015. № 4(55) С. 108–118.
13. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/996-14> (дата звернення: 01.11.2019).
14. Про затвердження Методичних рекомендацій зі складання звіту про управління : Наказ Міністерства фінансів України від 07.12.2018 р. № 982. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/card/v0982201-18> (дата звернення: 01.11.2019).
15. Звіт про діяльність Національного Контактного пункту Розбудовуємо потенціал 2017–2018. URL: https://ncp.gov.ua/wp-content/uploads/2019/03/NCP_Annual_Report_ukr.pdf (дата звернення: 01.11.2019).
16. Розвиток КСВ в Україні: 2010–2018 / Укладачі: Зінченко А., Саприкіна М. Видавництво «Юстон», 2017. 52 с
17. Мінц О.Ю., Камишнікова Е.В. Імплементация міжнародних стандартів у сфері корпоративної соціальної відповідальності на промислових підприємствах України. *Ефективна економіка*. 2019. № 9. С. 1–9.